

A SZAKKÖNYVTÁRAK MUNKÁJÁNAK ELLENŐRZÉSE A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI ALKÖZPONTI HÁLÓZATBAN

026:62+669:021.6

A szocialista könyvtárhálózatokban igen nagy jelentősége van a módszertani munkának. A módszertani munka célja ugyanis "a könyvtár-tudomány eredményeinek felhasználása, s a legcélravezetőbb eljárások tanulmányozása, kísérletezése és általánosítása útján a könyvtári munka színvonalának emelése"^{1/}. Elsősorban a hálózati központokra és alközpontokra hárulnak nagy feladatok a módszertani munkában, mert "a hálózati elv érvényesítése megkívánja, hogy a központi könyvtár a hálózat könyvtárait szakmai szempontból irányítsa, munkáját segítse"^{2/}. Ezeknek az alapvető szempontoknak figyelembevételével alakult, és fejlődött a módszertani munka a műszaki termelési könyvtárhálózat központjában: az Országos Műszaki Könyvtárban is, amelynek módszertani csoportja, majd osztálya eleinte egyedül, később pedig a hálózati alközpontokkal együttműködve végezte, és végzi a vállalati és intézeti műszaki könyvtárak szakmai irányítását^{3/}.

A módszertani tevékenységnek, irányításnak egyik fontos eszköze a könyvtárak munkájának helyszíni ellenőrzése /vizsgálata/, amelyet az utóbbi két-három évben az OMK és az alközpontok most már tervszerűen és szervezeten folytatnak annak érdekében, hogy a műszaki termelési könyvtárhálózat munkáját állandóan, folyamatosan támogassák, és fejlesszék.

A KÖNYVTÁRELLENŐRZÉS FELADATAI

A könyvtárel ellenőrzés /helyesebben: könyvtárvizsgálat/ "a könyvtári viszonyok gondos, kritikai és ténybeli elemzése, a könyvtárról szóló tájékoztatás eszköze, amely a tények elemzése és interpretációja" révén a további fejlődés alapjául szolgál^{4/}. "A könyvtári munka megvizsgálása módot ad a vezető szervezeteknek ahhoz, hogy ellenőrizzék saját hálózataik helyességét, reális voltát, életképességét, és megállapíthassák, hogy határozataik mennyire konkrétak, teljesek, s mennyire érthetőek a könyvtári dolgozók számára a különböző utasítások, irányelvek, instrukciók"^{5/}.

A könyvtárhálózati központnak és alközpontnak tehát kettős feladata van a könyvtár ellenőrzésében: egyrészt a könyvtár munkájának kritikai elemzése az érvényben lévő s a felettes szervek által előírt vagy javasolt szabványok, illetve utasítások szempontjából; másrészt: saját módszertani irányító munkájának elemzése az érvényben lévő irányelvek gyakorlati helyessége szempontjából. Nem kétséges ugyanis, hogy a módszertani irányítás elvei és szempontjai időnként változtatásra, illetve helyesbítésre szorulhatnak, s éppen a könyvtárvizsgálatok során derül ki, hogy milyen elvek és szempontok megváltoztatására van szükség. A könyvtárvizsgálat e kettős szerepe alapján valósulhat meg a könyvtárhálózat központi és alközponti, illetve tagkönyvtárainak dialektikus kölcsönha-

táson alapuló egysége, amely a mindennapi gyakorlatból elvont s folyton tökéletesített elvek kidolgozásával biztosítja a könyvtári munka állandó fejlődését.

A KÖNYVTÁRELLENŐRZÉS MÓDSZERTANA

"Milyen feladatot kell ennek vagy annak a könyvtárnak teljesítenie? Ez a kérdés minden elemzés alapja. Ha legalább impliciten fel nem tesszük ezt a kérdést, képtelenek vagyunk felelni a másik kérdésre: jól teljesíti-e az illető könyvtár hivatását"6/. Nyilvánvaló, hogy nem lehet minden könyvtárat egy séma szerint vizsgálni. Meg kell állapítani, hogy milyen sajátos feladatokat kell teljesítenie a megvizsgálendő könyvtárnak, s a vizsgálat módszerét ezeknek megfelelően kell kialakítani.

Bár mindnyájan tudjuk, hogy általában mik a feladatai a műszaki könyvtáraknak, mégsem alakult ki írásban is rögzített és általánosan elfogadott meghatározás azokra a feladatokra nézve, amelyeket feltétlenül teljesíteniük kell. Ennek folytán meglehetősen ingatag alapokon nyugszik a műszaki könyvtárak vizsgálatának módszertana. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy mindeddig sem az OMK módszertani osztálya, sem pedig az alközpontok nem dolgozták ki a könyvtárvizsgálatok metodikájának alapelveit.

E hiányosság ellenére az OMK-ban s az alközpontok nagyobb részében is kialakultak a könyvtárvizsgálat gyakorlati módszerei. Ezeknek a módszereknek közös jellemzője, hogy nem magát az ellenőrzést, vizsgálatot vagy kritikát tekintik fontosnak, hanem az ezek nyomán barátilag tanácsolt munka-megjavítási javaslatok megvalósítását.

KÖNYVTÁRELLENŐRZÉS A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN

A kohó- és gépipari vállalati szakkönyvtárak munkájának ellenőrzésére először 1955-ben került sor, bár ez nem tekinthető teljes értékű ellenőrzésnek, mert nem helyszíni vizsgálaton alapult. A KGM Műszaki Dokumentációs Csoportja, amely egy-két alközponti funkciót is ellátott, a könyvtárosokat egyéni konzultációra hívatta be a minisztériumba, s az OMK módszertani csoportjának közreműködésével megvizsgálta a könyvtárosok által bemutatott leltárkönyvet és katalóguscédulákat, továbbá egyéb szóban közölt adatok alapján a vállalati szakkönyvtárak munkáját. A vizsgálatról jegyzőkönyveket készítettek, s összefoglaló tanulmányban is értékelték a kohó- és gépipari szakkönyvtárak akkori helyzetét7/.

A vállalati és intézeti szakkönyvtárak helyszíni felülvizsgálata 1958-ban kezdődött meg a Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközpont az évben történt újjáalakulása után. /Az OMK módszertani csoportja által már korábban is végzett könyvtárvizsgálatokról most nem beszélünk!/. A könyvtárak ellenőrzésének megszervezésében és az ellenőrzés módszereinek kialakításában azoknak az irányelveknek idevágó előírásait vettük figyelembe, amelyeket az OMK dolgozott ki, s a Műszaki Könyvtárügyi Tanács hagyott jóvá a műszaki termelési könyvtárhálózati alközpontok feladatainak ellátására8/.

A könyvtárak helyszíni vizsgálatát 1958 utolsó negyedében kezdtük meg, s ettől fogva az OMK módszertani osztályával közösen összeállított negyedéves tervek alapján végeztük. A tervek összeállításában tekintetbe vettük az említett "Irányelvek"-nek azt a javaslatát, hogy "az ellenőrzésbe a könyvtárakat lehetőleg fontossági sorrendjük szerint kell bevonni, illetve a sorrendet megelőzően is azokat a szakkönyvtárakat kell ellenőrizni,

amelyek munkájában a munkaterv, a költségvetés vagy egyéb adatok szerint nehézségek mutatkoznak". 1958-ban és 1959-ben főképpen e kettős szempont szerint igyekeztünk ellenőrzési tervünket összeállítani, ami sok tekintetben komoly nehézséget okozott, mert a szakkönyvtárak nagyrésze nem küldött be munkatervet, s így nem tudtuk megállapítani a megoldásra váró problémákat. Szerencsére a könyvtárosok egyrésze "önként" jelentkezett olyan problémákkal, amelyek indokoltá tették a sürgős "beavatkozást".

Az említett két főszemponton kívül az ellenőrzési tervek összeállításában iparági, illetve könyvtár típus szerinti tervet is állítottunk össze. Így például 1959-ben/s részben 1960 elején/ jórészt a híradástechnikai iparághoz tartozó szakkönyvtárakat, illetve a kutató-, fejlesztő- és tervezőintézeti szakkönyvtárakat vizsgáltuk meg.

1960-ban az "Eredményesebb műszaki dokumentációért" c. munkaverseny azt a kötelezettséget róta az Alközpont, hogy a versenyző szakkönyvtárakat az év folyamán legalább egyszer meg kell látogatnia. 1960. évi könyvtárellenőrzési tervünket tehát ennek megfelelően készítettük el.

Az eddig végzett könyvtárellenőrzések néhány számszerű eredménye: 1958-ban 40, 1959-ben 61, 1960-ban 80 alkalommal végeztünk helyszíni ellenőrzést; összesen tehát 181 alkalommal. Ez nem jelenti azt, hogy 181 könyvtárat ellenőriztünk, mert többször előfordult, hogy egy könyvtárt kétszer-háromszor is fel kellett keresnünk. A KGM hálózathoz tartozó mintegy 250 könyvtár közül kb. 160-at ellenőriztünk két és egy negyedév alatt, tehát a könyvtáraknak kb. 64 %-át.

A könyvtárellenőrzés általában azokra az adatokra, munkákra terjed ki, amelyek az 1959-ben bevezetett statisztikai adatszolgáltatás ürlapjának rovataiban szerepelnek. Ezt az adatszolgáltatást megelőzően mi magunk terveztünk egy ürlapot, amelyen az ellenőrzések során megállapított adatokat vezettük. Az ellenőrzésekről rövid jelentések készülnek, amelyeknek egy példányát az OMK módszertani osztályának adjuk át, másik példánya pedig abba a dossziéba kerül, amelyben az egyes könyvtárakra vonatkozó összes dokumentumokat gyűjtjük.

Az idézett "Irányelvek"-nek egyik igen fontos megállapítása, illetve javaslata, hogy "az ellenőrzés során megállapított fogyatékoságokat vagy a fejlesztés követelményeit intézkedés végett az illetékes tényezők /az üzem vezetősége, iparigazgatóság, minisztérium/ tudomására kell hozni". Ennek az irányelvnek megfelelően a könyvtárellenőrzés után személyesen vagy írásban érintkezésbe lépünk első esetben a könyvtár közvetlen felettesével, s ha ennek nincs eredménye, akkor a főmérnökkel, esetleg a pártbizottság titkárával, súlyosabb esetekben a KGM Iparpolitikai Főosztályával vagy az Iparigazgatónál, egészen súlyos esetben pedig a budapesti, illetve az illetékes megyei pártbizottsággal. A felettes szervekkel, illetve pártbizottságokkal folytatott megbeszélésekről szintén jelentést készítünk. E jelentéseket levelezéssel együtt a már említett dossziékban gyűjtjük.

A bevezető két fejezetben röviden érintettük a könyvtárellenőrzés feladatait, metodikáját. Ezt azért tettük, hogy nyomatékosan rámutathassunk azokra a hiányosságokra, amelyek ezidőszereint könyvtárvizsgálatainkat jellemzik. Nem kétséges, hogy az esetek túlnyomó többségében az ellenőrzések sematikusak, formálisak, futólagosak, s a statisztikai

ívek "kontrolljára" szorítkoznak. Messze vagyunk még attól, hogy a könyvtárvizsgálat előtt, illetve után megbízhatóan felelni tudjunk arra az alapvető kérdésre, hogy milyen feladatot kell egy könyvtárnak teljesítenie, s azt hogyan teljesíti. A szélsőséges - tehát a nagyon jó és nagyon rossz - esetektől eltekintve a könyvtárak munkájának valódi tartalma: élete a vállalatban belül még eléggé rejtve marad előttünk. E negatívumok oka metodikai felkészületlenségünk, az alapos, elemző vizsgálathoz szükséges előkészítő munka hiánya, s végül, de nem utolsósorban - hogy sajnálatosan kevés a könyvtárvizsgálatokra fordítható munkaerő és munkaidő.

JAVASLATOK, TERVEK

Az említett hiányosságok megszüntetése érdekében helyesnek tartanánk, ha az OMK módszertani osztályával közösen módszer-tani utmutatót dolgoznánk ki, amelyben részletesen meghatároznánk azokat a szempontokat, amelyek szerint a KGM hálózathoz tartozó szakkönyvtárakat /vagy könyvtár-típusokat/ vizsgálni kell. Helyesnek tartanánk továbbá olyan összeállítás elkészítését, amely azt tartalmazná, hogyan kell a könyvtárvizsgálat eredményét jelentésben vagy jegyzőkönyvben rögzíteni /"U t m u t a t ó k ö n y v t á r v i z s g á l a t i j e l e n t é s e k k é s z í t é s é h e z"/. Ezeket az utmutatókat nemcsak az OMK s az Alközpont, hanem az iparági csoportok központjai is felhasználhatnák módszertani tevékenységükben. Szükség volna arra is, hogy néhány színvonalasabb könyvtárvizsgálati jelentés publikálásra kerüljön, s ezáltal esetleg vitát provokáljon, és segítsen az értékelés helyes szempontjainak kialakításában.

Eltekintve a KGM Alközpont munkájától, fontos volna, hogy az OMK módszertani osztálya összefoglaló jellegű tanulmányban feldolgozza, és ismertesse a könyvtárvizsgálatok metodikájának problematikáját, s ezen belül a műszaki termelési könyvtárhálózat sajátos feladatait. E tanulmányban különös figyelmet kellene szentelni annak a kérdésnek, hogy a könyvtárvizsgálatok hogyan mozditják elő a vállalati műszaki könyvtárak szoros beillesztését a - reméljük most már nem-sokára megalakuló - tájékoztatási irodák szervezetébe.

E néhány kiragadott javaslat is jelzi, hogy bőven van tennivaló. A sürgősen jelentkező nagy feladatok megoldása érdekében a KGM Alközpont 4 főből álló hálózati-módszertani csoport létesítését kéri felettes hatóságától. Ha ez valóra válik, akkor bizonyára sokkal tartalmasabb beszámolót írhatunk majd hálózatunk könyvtárellenőrzési munkájáról.

- - - -

E vázlatosan rövid beszámolóban nem foglalkoztunk azokkal a nagy eredményekkel, amelyeket az OMK /és 1958 óta kisebb-nagyobb mértékben az Alközpont/ elért, s ezáltal lehetővé tette a műszaki termelési könyvtárhálózat nagyarányú fejlesztését. Inkább a negatívumokat hangsúlyoztuk annak érdekében, hogy a további fejlődés irányát világosan lássuk a módszertani munka legfontosabb ágában: a könyvtárvizsgálatok területén is. A decemberi könyvtáros-napon szó esett arról, hogy 1961-ben a fejlődés új szakaszába kell lépünk. Nem kétséges, hogy ezt az új minőségi lépést, vagy - ha úgy tetszik - ugrást a könyvtárak ellenőrzésének nagyon komoly és felelősségteljes munkájában is meg kell tennünk!

Hivatkozások:

- 1/ MSZ 2155-55 R. Könyvtári elnevezések és meghatározások. Bp. 1957, Közgazd. és Jogi K. p. 34.
/Magyar Szabványügyi Hivatal./
- 2/ Sallai István - Sebestyén Géza: A könyvtáros közikönyve. Bp. 1956, Művelt Nép. p. 523.
- 3/ Balázs Sándor: Módszertani munka a műszaki könyvtárhálózatban. A Könyvtáros, 1959. 3. sz. p. 165-168.
- 4/ McDiarmid, E.W.: The library survey. Problems and methods. Chicago, 1940, ALA, p.2.
/Idézi: Csüry István: A hazai könyvtárvizsgálatok időszerű kérdései. Magyar Könyveszemle, 1957. p. 8./
- 5/ Potapov, M.: Hogyan ellenőrizzük a könyvtárak munkáját? Bp. 1951, /OKK ford. 510./ p. 1.
/Idézi: Csüry I. i.m. p. 2-3./
- 6/ Carnovsky, L.: A könyvtári munka elemzése. - Könyvtári Figyelő, 1960. 7/8. sz. p. 17. /OSZK ford.2259./
- 7/ Jánaszky Lajos: Kohó- és gépipari szakkönyvtáraink helyzete. - MKT, 1955. 6. sz. p. 7-12.
- 8/ Irányelvek a műszaki termelési könyvtárhálózati alközpontok feladatainak ellátására. - MKT, 1958. 3. sz. p. 15.

dr.Cyőre Pál

- - - - -

Győre, P.: The survey of the technical libraries within the network under the control of the Ministry of Metallurgy and Machine Industry.

The subcentre of the technical libraries within the network under the control of the Ministry of Metallurgy and Machine Industry was established in 1958, and it has ever since regularly performed the duty of surveying the libraries within the said network. During the two years and a half the subcentre surveyed the working of 160 libraries, amounting to 60 % of the number of the libraries making up the entire network. The surveys have been performed jointly with the department of methodology of the Hungarian Central Technical Library. The results of the surveys were laid down in the form of reports. The subcentre then informed on the basis of such reports the sponsoring institutions of the libraries about the tasks which it had found necessary to be realized for the development of the work of libraries.

Since the surveys up to this time did not give a thorough analysis of the work of technical libraries, the necessity arises for the subcentre and the department of methodology of the Hungarian Central Technical Library to elaborate an instruction comprising the methodology of the surveying procedure and to use it as a guide in the important performance of surveys to be proceeded with in the future.

+ - +